

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 3 (5)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

**Farg‘ona davlat universiteti uchun
MAXSUS SON**

3

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Abduvoxidov A.A. Moliyaviy bilim va ko‘nikmalarning iqtisodiy mazmuni hamda nazariy tamoyillari.	7
Olimova N.X. Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan samarali foydalanishni rivojlantirish strategiyalari.	11
Эргашев А.Х. Исследование текущих тенденций и ограничений инвестиционной активности предприятий в стране.....	15
Yulchiyev A.O. Turistik destinatsiya tabiati va rivojlanish omillari: taklif va talabga asoslangan yondashuvlar.....	19
Mirzayev A.T., Ne‘matova D.A. Sanoatning bazaviy tarmoqlarini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish.....	23
Karimov Sh.X. Turizm faoliyatini boshqarish jarayoniga hududiy salohiyatning ta‘sirini baholash.....	30
O‘rinboyev D.B. Qurilish materiallari sanoati korxonalarida inqirozning shakllanish bosqichlari va diagnostik ko‘rsatkichlari tahlili.....	34
Goziyev M.Sh., Bahodirova M.R. Digital transformation of corporate governance in developing economies (case of Uzbekistan).....	44
Israilova M.V. Sanatoriya-kurort sohasida mulkchilik munosabatlarini transformatsiyalashning ayrim masalalari.....	48
Turg‘unov M.M. Milliy iqtisodiyotda oziq-ovqat sanoati rivojlanishining tarmoq xususiyatlari.....	53
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish masalalari.....	58
Mannopova M.S. Agrar sohaning barqaror rivojlanishida meva-sabzavotchilik klasterlari: tuzilma, yo‘nalishlar va asosiy tamoyillar.....	63
Nematova Sh.E. Raqamli transformatsiya sharoitida xizmatlar sifat menejmenti va kichik biznes subyektlarining iqtisodiy barqarorligi.....	68
Rasulov U.A. Raqamli iqtisodiyot — yangi O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarining tayanch omili.....	72
Raximov D.Sh. Sanoat ishlab chiqarishini diversifikatsiya qilish jarayonlari va qayta ishlash tarmog‘ining raqobatbardoshlikka ta‘siri.....	77
Teshabayeva O.N. Turkiya tajribasi asosida turizm infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari.....	81
Jumakulov Z.I., Tursunaliyeva K. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi: holati, rivojlanish tendentsiyalari va islohotlar samarasi.....	85
Jaksimova Z.R. Ko‘lam samarasi turlari, ularning tavsifi va ko‘lam samarasi asosida samaradorlikni oshirishning nazariy modellari.....	88
Yunusov A.R. "Green economy" - the problem of teaching at universities in Central Asia using the experience of european union universities.....	92
Юнусов Ш. Роль цифровизации и искусственного интеллекта в углублении региональных экономических отношений в Центральной Азии.....	95
Xalmatjanova G.D. Klasterlarni boshqarishning samaradorligini oshirish va resurslardan optimal foydalanish.....	104
Xomidov Q.Q. O‘zbekistonda turistik majmualar faoliyatini boshqarishning nazariy jihatlari.....	109
Jo‘rayev H.Q. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining strategik salohiyatini baholashning jarayon va tizimli yondashuvlari	114
Xakimov D.R. Oliy ta‘lim sohasida bozor munosabatlari rivojlanishining asosiy omillari.....	117
To‘xtasinova D. Xalqaro hamkorlikning eksport-import oqimlarini tartibga solishdagi roli.....	123
Xolmatov B.A. Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida tejamkorlik darajasini statistik baholash.....	127
Jumakulov Z.I., Baxromov B. O‘zbekiston davlat byudjetini shakllantirishda soliqlarning roli.....	131
To‘ychiyeva B.V. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining barqarorligini ta‘minlashda strategik boshqaruvning ilmiy-nazariy asoslari.....	133
Abdisamatov Sh.A. Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va iqtisodiy o‘shish barqarorligining asoslari hamda zamonaviy muammolari.....	141
Asraqulov A.S. Turistik xizmatlar bozorining rivojlanish xususiyatlari va turistik xizmat turlari diversifikatsiyalashuviga yondashuvlar.....	145
Rakhimova K.N., Mrs. Oubih Warda Institutional and innovative mechanisms for the development of digital tourism in Uzbekistan.....	151
Muxtorov A.A., Mirzayev A.T. Turizm sohasiga investitsiyalarni jalb etish jarayonlarini boshqarishning omilli tahlili.....	154
Usibjonova G.U., Mannopova M.S. Milliy iqtisodiyotda tadbirkorlik faoliyati va uning barqarorligini ta‘minlashning ilmiy asoslari.....	161

Oltiboyeva M.A., Teshabayeva O.N. O‘zbekiston turizm logistikasini rivojlantirishda raqamli innovatsiyalarning roli.....	166
Ximmatova G.K., To‘xtasinova D. Xizmatlar bozorida korxonalarining raqobat ustunligini barqarorlashtirish.....	170
Oltiyeva M.A., Mirzayev A.T. Hududlar resurs salohiyatini baholash orqali potensial turistik resurslarni turistik faoliyatga kiritish imkoniyatlarini modellashtirish.....	174
Xasanova R., Teshabayeva O.N. Qishloq xo‘jaligi tarmoqlarida diversifikatsiyaning hududiy jihatlari.....	180
Zufarova G.A. Ta‘lim bitiruvchilarining ko‘nikmalari va mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasidagi nomuvofiqlik muammosi.....	184
Ergashev J.S. "Yashil marketing" konsepsiyasi asosida energiya tejamkor qurilish materiallari bozorini rivojlantirish	187
O‘rinov A.A. Tikuv-trikotaj mahsulotlariga talabni shakllantirish va sotishni rag‘batlantirish tizimining o‘ziga xos xususiyatlari.....	192
Uzganbayeva D.T., Mo‘ydinov A. Sut va sut mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida innovatsion salohiyatini iqtisodiy-matematik va faoliyatni boshqaruv mexanizmlari takomillashtirish.....	197
Саиджоновна З.Б. Ўзбекистонда саноат корхоналарига инвестиция жалб қилишнинг иқтисодий самарадорлиги.....	201
Qodirov Z.E. Fermer xo‘jaliklari faoliyatini rivojlantirishning imitatsion modellar tizimi.....	205
Ahmadaliyeva R.A., O‘rinov A.A. Qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilishning iqtisodiy ahamiyati.....	210
Хайдаров Х. Сугурта муносабатларида сугурта тариф ставкаларини ахамияти ва муаммолари.....	214
Махамადийев М.М. Iqtisodiy tarmoqlarda innovatsion g‘oyalar bankidan foydalanishning tahliliy asoslari..	217
Madaminov G‘.M. Harbiy xizmatchilarni moddiy rag‘batlantirishda qo‘shimcha to‘lovlar tizimining iqtisodiy va institutsional asoslari.....	222
Nazirboyev D.D. Moliyaviy siyosat va ijtimoiy barqarorlik omillari.....	227
Хасанова С.И. Ишлаб чиқариш корхоналари бошқаруви назарий асослари.....	232
Teshaboyev B.A. Econometric analysis of internal and external factors affecting the management efficiency of tourism enterprises.....	237
Mustafoyeva Z.A. Fintech texnologiyalarining moliya tizimi rivojlanishidagi o‘rni va istiqbollari.....	242
Xolmirzayev U.A., Muradova N.R. Rivojlanish strategiyalarida raqobat va hamkorlik o‘rtasidagi muvozanat: nazariy yondashuv va amaliy tahlil.....	245
Sadullayev R.P. Ekologik vaziyatni barqarorlashtirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish metodologiyasi: xorij tajribasi.....	249
Мурадов Б.Х., Аширов Д.Ф., Бахтиёрв Т.Д., Собиров Х.С. Қудратов М.Н. Основные факторы инновационных процессов АЭС, устойчивых источников энергии и перехода к «Зелёной» экономике.....	258
Tursunov O.B. Transport-logistika tizimini rivojlantirish orqali iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash.....	269
Sayitbayev Sh.D. Yangi O‘zbekistonda moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘shish.....	274
Ibodulloyeva Z.S. Aligning energy systems engineering education with Uzbekistan’s renewable energy transition: rethinking curriculum reform through a policy–education lens.....	278
Salimova Z.S. Investitsiyalar va aholi daromadlari o‘rtasidagi mutanosiblikni ta‘minlashning konseptual asoslari.....	282
G‘aybullayeva Z.R., Oxunjonova K.K. Respublika tijorat banklari operatsiyalari va ularni rivojlantirish masalalari.....	286
Абдуллоев А.Ж. Ўзбекистонда маҳсулот сифатини бошқариш амалиётини давлат томонидан тартибга солиш йўналишлари.....	289
Rahimova M.I. O‘zbekistonda ayollar rahbarligidagi korxonalarining eksport faoliyati va hududiy rivojlanish tendensiyalari.....	294
Rahmatullayeva D.O. Bandlik tuzilmasining o‘zgarishi va iqtisodiy samaradorlikka ta‘siri.....	299
Valikulov Sh.Z. “O‘zbekneftgaz” AJ da investitsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish omillari va ularni tizimli tahlil qilish.....	305
Турабекова Г.И. Яшил иқтисодиёт ва инсониятнинг барқарор келажаги учун йўл.....	312
Tajiboyev S.O. Xalqaro investitsiyalar va kapital oqimlari.....	316
Madaminov A.M. Sanoat korxonalari faoliyatida zamonaviy boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish istiqbollari (oziq-ovqat sanoati misolida).....	319

**SANOATNING BAZAVIY TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI
TAKOMILLASHTIRISH**

**УЛУЧШЕНИЕ МЕХАНИЗМОВ РАЗВИТИЯ ОСНОВНЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ
СЕКТОРОВ**

**IMPROVEMENT OF MECHANISMS FOR DEVELOPMENT OF BASIC INDUSTRIAL
SECTORS**

Mirzayev Abdullajon Topilovich

Farg‘ona davlat universiteti “Iqtisodiyot va turizm”

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ne'matova Diyoraxon Anvarjon qizi

FDU Iqtisodiyot fakulteti 2 bosqich magistranti

Anatatsiya

Ushbu maqolada sanoatning bazaviy tarmoqlarini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Sanoat tarmoqlarining iqtisodiy barqarorligi, innovatsion yondashuvlar, davlat siyosati va raqobatbardoshlikni oshirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini ta'minlashda texnologik modernizatsiya va investitsiya strategiyalarining o'rni ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari sanoat siyosatini takomillashtirish va strategik rivojlantirishga yo'naltirilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: sanoat tarmoqlari, bazaviy sanoat, rivojlantirish mexanizmlari, innovatsiyalar, raqobatbardoshlik, investitsiya strategiyalari

В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты совершенствования механизмов развития основных промышленных секторов. Подчеркивается важность промышленных секторов в повышении экономической стабильности, инновационных подходов, государственной политики и конкурентоспособности. Также рассматривается роль технологической модернизации и инвестиционных стратегий в обеспечении конкурентоспособности экономики страны. Результаты исследования включают рекомендации, направленные на совершенствование промышленной политики и стратегического развития.

Ключевые слова: промышленные сектора, основные отрасли, механизмы развития, инновации, конкурентоспособность, инвестиционные стратегии

This article analyzes the theoretical and practical aspects of improving the mechanisms for developing basic industrial sectors. The importance of industrial sectors in increasing economic stability, innovative approaches, state policy and competitiveness is highlighted. The role of technological modernization and investment strategies in ensuring the competitiveness of the country's economy is also considered. The results of the study include recommendations aimed at improving industrial policy and strategic development.

Keywords: industrial sectors, basic industries, development mechanisms, innovations, competitiveness, investment strategies

Sanoatning bazaviy tarmoqlari – iqtisodiyotning poydevorini tashkil etuvchi sektorlardir. Ular qiyin texnologik jarayonlarni talab qiluvchi ishlab chiqarish tarmoqlarini o'z ichiga oladi: energetika, metallurgiya, neft-gaz sanoati, kimyo va mashinasozlik. Ushbu tarmoqlar milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi, strategik xavfsizlik va ishchi kuchi bandligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Hozirgi global iqtisodiy sharoitda bazaviy tarmoqlarni rivojlantirish samaradorligini oshirish, ularni modernizatsiya qilish va innovatsion texnologiyalar bilan jihozlash dolzarb masala hisoblanadi. Bu esa o‘z navbatida, davlat siyosati, investitsiya mexanizmlari, ilmiy-texnikaviy rivojlanish va xususiy sektorning faol ishtirokini talab qiladi.

Sanoatning bazaviy tarmoqlari iqtisodiyotning rivojlanishiga sezilarli hissa qo‘shadi. Ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- Iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash: Energetika va metallurgiya kabi tarmoqlar boshqa sektorlar uchun zarur resurslarni yetkazib beradi. Masalan, energetika sanoati mamlakatning barcha ishlab chiqarish tarmoqlari uchun elektr energiyasini ta‘minlaydi.

- Strategik xavfsizlik: Neft-gaz, metallurgiya va kimyo sanoatlari davlatning iqtisodiy va harbiy xavfsizligini mustahkamlaydi.

- Raqobatbardoshlikni oshirish: Bazaviy tarmoqlarda yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarish eksport salohiyatini oshiradi va ichki bozorni barqarorlashtiradi.

- Ishchi kuchi bandligi: Ushbu tarmoqlar ko‘plab mutaxassislarni jalb qilishi va malakali ishchi kuchini shakllantirishi bilan ajralib turadi.

Bundan tashqari, bazaviy tarmoqlar boshqa sanoat sohalarining rivojlanishiga turtki beradi. Masalan, mashinasozlikning rivojlanishi transport, qurilish va qishloq xo‘jaligi sektorlariga bevosita ta‘sir qiladi [1].

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini rivojlantirish har bir mamlakat iqtisodiy siyosatining muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Sanoat iqtisodiyotning tayanch sektorlaridan biri bo‘lib, u mamlakatning ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, eksport hajmini kengaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shu sababli sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishini ta‘minlash uchun turli iqtisodiy, tashkiliy va boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish zarur hisoblanadi.

Sanoatni rivojlantirish mexanizmlari ko‘p qirrali va murakkab tizim bo‘lib, ular iqtisodiy siyosat, investitsiya jarayonlari, innovatsion rivojlanish, inson kapitalini takomillashtirish, texnologik modernizatsiya hamda ekologik barqarorlikni ta‘minlash kabi omillar bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu omillar o‘zaro integratsiyalashgan holda ishlagan taqdirdagina sanoat ishlab chiqarishining samaradorligi oshadi va milliy iqtisodiyotning umumiy rivojlanish sur‘atlari tezlashadi. Sanoat tarmoqlarining samarali rivojlanishida davlat siyosati hal qiluvchi omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Davlat tomonidan ishlab chiqiladigan strategik rivojlanish dasturlari, iqtisodiy islohotlar va institutsional mexanizmlar sanoatning uzoq muddatli istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilab beradi. Sanoat siyosati orqali mamlakat iqtisodiyotida ustuvor hisoblangan tarmoqlar aniqlanadi va ushbu yo‘nalishlarga investitsiya resurslari, texnologiyalar hamda ilmiy salohiyat yo‘naltiriladi.

Davlat tomonidan amalga oshiriladigan iqtisodiy rag‘batlantirish choralarining muhim elementlaridan biri bu soliq va bojxona imtiyozlari tizimidir. Ushbu mexanizmlar orqali sanoat korxonalariga qulay iqtisodiy sharoitlar yaratiladi, ishlab chiqarish xarajatlari kamaytiriladi hamda investitsiya faolligi oshiriladi. Ayniqsa, yangi ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etish yoki mavjudlarini modernizatsiya qilish jarayonida soliq yengilliklari muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, davlat tomonidan subsidiyalar, grantlar va imtiyozli kreditlar ajratilishi ham sanoat rivojlanishini rag‘batlantiruvchi muhim omillardan hisoblanadi. Bunday qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari orqali innovatsion loyihalarni amalga oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish imkoniyatlari kengayadi.

Davlat siyosatining yana bir muhim jihati bu normativ-huquqiy bazani takomillashtirishdan iboratdir. Sanoat korxonalarining samarali faoliyat yuritishi uchun qonunchilik bazasining barqarorligi va shaffofligi muhim ahamiyatga ega. Shu bois tadbirkorlik subyektlari huquqlarini himoya qilish, raqobat muhitini rivojlantirish hamda bozor infratuzilmasini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Sanoat tarmoqlarining rivojlanishida investitsiya jarayonlari alohida o‘rin tutadi. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini oshirish hamda ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash imkonini beradi. Ayniqsa, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar sanoat rivojlanishining muhim manbalaridan biri hisoblanadi.

Xorijiy investitsiyalar nafaqat moliyaviy resurslarni jalb etadi, balki ilg‘or texnologiyalar, zamonaviy boshqaruv tajribasi va xalqaro marketing strategiyalarini ham olib kiradi. Bu esa milliy sanoat korxonalarining xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Investitsiya jarayonlarini rivojlantirish uchun qulay investitsiya muhitini shakllantirish muhim hisoblanadi. Buning uchun davlat tomonidan iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash, biznes yuritish sharoitlarini soddalashtirish hamda investorlar uchun kafolatli huquqiy himoya tizimini yaratish zarur. Shuningdek, sanoat infratuzilmasini rivojlantirish ham investitsiya jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Transport tizimi, logistika markazlari, energetika ta‘minoti va raqamli infratuzilma sanoat korxonalarining barqaror faoliyat yuritishi uchun muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini ta‘minlashda innovatsion rivojlanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Innovatsiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi.

Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari sanoat rivojlanishining asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Ushbu faoliyat orqali yangi texnologiyalar yaratiladi, ishlab chiqarish jarayonlari optimallashtiriladi va yangi turdagi mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati paydo bo‘ladi.

So‘nggi yillarda dunyo sanoatida Sanoat 4.0 konsepsiyasi keng tarqalmoqda. Ushbu konsepsiya ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish, avtomatlashtirish hamda sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga asoslanadi. Sanoat 4.0 doirasida ishlab chiqarish tizimlari o‘zaro integratsiyalashgan bo‘lib, real vaqt rejimida ma‘lumotlar almashinuvi amalga oshiriladi. Sun‘iy intellekt texnologiyalari ishlab chiqarish jarayonlarini tahlil qilish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda xatoliklarni oldindan aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, katta hajmdagi ma‘lumotlarni qayta ishlash texnologiyalari orqali ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish mumkin. Raqamlashtirish jarayoni ishlab chiqarish jarayonlarini yanada shaffof va samarali qilishga xizmat qiladi. Masalan, ishlab chiqarish liniyalarida sensorlar va aqlli monitoring tizimlaridan foydalanish orqali uskunalarning ishlash holatini doimiy nazorat qilish mumkin.

Sanoat tarmoqlarining muvaffaqiyatli rivojlanishi ko‘p jihatdan ularning raqobatbardoshligiga bog‘liqdir. Raqobatbardoshlik korxonalarining mahsulot sifatini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash orqali ta‘minlanadi.

Mahsulot sifati sanoat korxonalarining asosiy raqobat ustunliklaridan biri hisoblanadi. Yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarish orqali korxonalar ichki va tashqi bozorlarda mustahkam pozitsiyaga ega bo‘lishi mumkin.

Narx siyosati ham raqobatbardoshlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish orqali mahsulot tannarxini kamaytirish va bozor talablariga mos narx siyosatini yuritish mumkin.

Shuningdek, marketing strategiyalarini takomillashtirish ham sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi. Zamonaviy marketing usullaridan foydalanish orqali yangi bozorlarni egallash va iste‘molchilar talabini chuqur o‘rganish mumkin.

Sanoat rivojlanishida inson kapitali muhim omillardan biri hisoblanadi. Malakali mutaxassislar mavjud bo‘lmasa, eng zamonaviy texnologiyalar ham kutilgan samarani bermaydi. Shu sababli kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish sanoat rivojlanishining muhim shartlaridan biridir.

Ta‘lim tizimi sanoat ehtiyojlariga mos ravishda rivojlantirilishi zarur. Oliy ta‘lim muassasalari, ilmiy tadqiqot markazlari va sanoat korxonalarini o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash mumkin.

Kasbiy ta‘lim tizimini rivojlantirish ham sanoat tarmoqlari uchun zarur bo‘lgan texnik mutaxassislarni tayyorlashga yordam beradi. Zamonaviy sanoat korxonalarini uchun muhandislar, texnologlar va IT mutaxassislariga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda.

Zamonaviy sanoat rivojlanishida ekologik barqarorlik masalasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish sanoat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Yashil texnologiyalarni joriy etish orqali sanoat korxonalarini ekologik ta‘sirni kamaytirishi mumkin. Energiya tejankor uskunalardan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va qayta

tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish ekologik barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Shuningdek, ekologik standartlarga rioya qilish xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirishga ham xizmat qiladi. Ko'plab mamlakatlarda ekologik talablar tobora kuchayib borayotganligi sababli sanoat korxonalarini ushbu talablarni hisobga olishi zarur.

Ya'ni, sanoat tarmoqlarini rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u turli iqtisodiy va boshqaruv mexanizmlarining uyg'unlashuviga asoslanadi. Davlat siyosati, investitsiya jarayonlari, innovatsion rivojlanish, raqobatbardoshlikni oshirish, inson kapitalini rivojlantirish hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash sanoat rivojlanishining asosiy omillari hisoblanadi.

Ushbu omillar o'zaro integratsiyalashgan holda amalga oshirilgan taqdirda sanoat ishlab chiqarishining samaradorligi oshadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi ta'minlanadi. Zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish hamda investitsiya muhitini yaxshilash orqali sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish mumkin [3].

Natijada sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishi mamlakat iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash, eksport salohiyatini kengaytirish hamda aholining turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Investitsiya mexanizmlari sanoat tarmoqlarini rivojlantirishda muhim moliyaviy asos vazifasini bajaradi. Ichki va tashqi investitsiyalarni jalb qilish ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va infratuzilmani modernizatsiya qilish imkonini beradi. Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi sheriklik asosidagi loyihalar sanoat rivojida samarali mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda. Bunday hamkorlik davlat resurslari va xususiy kapitalning uyg'unlashuvini ta'minlab, yirik va strategik loyihalarni amalga oshirishga zamin yaratadi. Kredit resurslari, imtiyozli moliyalashtirish dasturlari va investitsion fondlar orqali ishlab chiqarishni moliyaviy qo'llab-quvvatlash sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish rivojlanish mexanizmlarining muhim yo'nalishlaridan biridir. Mahsulot sifatini yaxshilash, innovatsion va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish korxonalar uchun raqobat ustunligini ta'minlaydi. Bozorni diversifikatsiya qilish, yangi eksport yo'nalishlarini o'zlashtirish va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi. Tarmoqlararo integratsiya va sanoat klasterlarini rivojlantirish esa ishlab chiqarish zanjirlarining samaradorligini oshirib, resurslar va bilimlar almashinuvini jadallashtiradi.

Bazaviy sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish jarayoni zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish bilan chambarchas bog'liqdir. Masalan, metallurgiya sanoatida raqamli monitoring tizimlari, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari va energiya tejamkor uskunalarni qo'llash orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish mumkin. Energetika sohasida esa yuqori samarali gaz-turbina stansiyalarini qurish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va energiya yo'qotishlarini kamaytirish muhim vazifalardan hisoblanadi. Bunday modernizatsiya jarayonlari ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish va ekologik ta'sirni kamaytirishga xizmat qiladi.

Investitsiyalarni jalb qilishning samarali mexanizmlariga davlat kafolati ostida xususiy investorlarni jalb etish, strategik tarmoqlarga uzoq muddatli moliyaviy qo'llab-quvvatlash va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish kiradi. Davlat kafolatlari investorlar uchun xavflarni kamaytirib, yirik loyihalarga sarmoya kiritish imkoniyatini oshiradi. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik esa nafaqat moliyaviy resurslar, balki ilg'or tajriba va texnologiyalarni jalb qilish imkonini ham beradi.

Sanoat tarmoqlarini barqaror rivojlantirish uchun malakali ishchi kuchini tayyorlash muhim ahamiyatga ega. Inson kapitaliga sarmoya kiritish sanoat samaradorligini oshirishning asosiy omillaridan biridir. Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida zamonaviy texnologiyalar asosida kadrlar tayyorlash, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va sanoat ehtiyojlariga mos mutaxassislar yetishtirish zarur. Korxonalarda professional rivojlanish va qayta tayyorlash dasturlarini joriy etish xodimlarning malakasini doimiy ravishda oshirib borishga imkon beradi. Ilmiy-texnikaviy markazlar va sanoat klasterlari orqali tajriba almashish esa innovatsion faoliyatni jadallashtiradi.

Bazaviy sanoat tarmoqlarini rivojlantirish jarayonida atrof-muhitni muhofaza qilish mexanizmlarini joriy etish alohida e’tiborni talab qiladi. Energiya samarador texnologiyalarni qo‘llash, chiqindilarni qayta ishlash, chang va zararli gazlarni nazorat qilish orqali ekologik xavfsizlikni ta’minlash mumkin. Barqaror ishlab chiqarish amaliyotlari sanoatning uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlab, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga xizmat qiladi.

Bazaviy sanoat tarmoqlari mamlakat iqtisodiyotining barqaror ishlashini ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu tarmoqlar iqtisodiy tizimning tayanch segmenti hisoblanib, ular boshqa ishlab chiqarish sohalari uchun zarur bo‘lgan xom ashyo, energiya resurslari va texnologik komponentlar bilan ta’minlaydi. Shu sababli bazaviy sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishi nafaqat sanoat sektorining, balki butun milliy iqtisodiyotning samarali faoliyat yuritishida muhim rol o‘ynaydi.

Bazaviy sanoat tarmoqlari iqtisodiy tizimda ko‘p qirrali funksiyalarni bajaradi. Avvalo, ular ishlab chiqarish jarayonlari uchun zarur bo‘lgan asosiy resurslarni yetkazib berish orqali boshqa tarmoqlar faoliyatining uzluksizligini ta’minlaydi. Masalan, metallurgiya sanoati mashinasozlik va qurilish sohalari uchun zarur bo‘lgan metall mahsulotlarini ishlab chiqaradi, kimyo sanoati esa turli ishlab chiqarish jarayonlarida qo‘llaniladigan kimyoviy komponentlar bilan ta’minlaydi. Energetika sektori esa barcha ishlab chiqarish tarmoqlarining barqaror ishlashi uchun zarur bo‘lgan elektr energiyasi va yoqilg‘i resurslarini yetkazib beradi.

Shu jihatdan qaraganda, bazaviy sanoat tarmoqlarining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining mustahkamligini ta’minlaydi hamda ishlab chiqarish tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Agar ushbu tarmoqlar yetarli darajada rivojlanmagan bo‘lsa, boshqa ishlab chiqarish sohalarning ham samarali faoliyat yuritishi qiyinlashadi.

Sanoat tarmoqlarining rivojlanishi milliy iqtisodiyotga ko‘plab ijobiy iqtisodiy ta’sirlarni keltirib chiqaradi. Avvalo, sanoat ishlab chiqarishining kengayishi iqtisodiyotda mahsulot yetkazib berish barqarorligini ta’minlaydi. Bu esa ishlab chiqarish zanjirlarining uzluksiz ishlashiga imkon yaratadi hamda iqtisodiy jarayonlarning izchil davom etishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, sanoat rivojlanishi innovatsion va yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunday mahsulotlar nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro bozorlarda ham yuqori talabga ega bo‘ladi. Natijada mamlakat eksport salohiyati oshib, tashqi savdo balansi yaxshilanadi. Eksport hajmining ortishi esa milliy iqtisodiyotga qo‘shimcha valyuta tushumlarini ta’minlaydi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Sanoat sektorining rivojlanishi mehnat bozoriga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Yangi ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etilishi natijasida yangi ish o‘rinlari yaratiladi. Bu esa aholi bandligini oshirishga va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, yuqori texnologiyali sanoat tarmoqlarida yuqori malakali mutaxassislar uchun keng imkoniyatlar yaratiladi.

Bundan tashqari, sanoat ishlab chiqarishining kengayishi mamlakat yalpi ichki mahsuloti hajmining oshishiga olib keladi. Sanoat iqtisodiyotning eng muhim drayverlaridan biri sifatida iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini tezlashtiradi hamda mamlakatning global iqtisodiyotdagi o‘rnini mustahkamlaydi.

Sanoat tarmoqlari o‘zaro chambarchas bog‘liq tizimni tashkil etadi. Bir tarmoqning rivojlanishi boshqa tarmoqlarning ham rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Bu jarayon iqtisodiyotda multiplikativ effekt deb ataladi.

Masalan, avtomobil sanoatining rivojlanishi ko‘plab boshqa sanoat tarmoqlarining kengayishiga sabab bo‘ladi. Avtomobil ishlab chiqarish jarayonida metallurgiya sanoati tomonidan ishlab chiqarilgan po‘lat va boshqa metall mahsulotlar keng qo‘llaniladi.

Kimyo sanoati esa avtomobil ishlab chiqarish uchun zarur bo‘lgan plastmassa, rezina va boshqa kimyoviy materiallarni yetkazib beradi.

Elektronika sanoati ham avtomobil ishlab chiqarish jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy avtomobillarda turli elektron boshqaruv tizimlari, sensorlar va axborot texnologiyalari keng qo‘llanilmoqda. Shuningdek, transport-logistika tizimi ham avtomobil sanoati rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, tayyor mahsulotlarni iste’molchilarga yetkazib berishda muhim ahamiyatga ega.

Energetika va neft-gaz sanoati ham bazaviy tarmoqlar sifatida barcha sanoat korxonalarining barqaror ishlashini ta'minlaydi. Energiya resurslari ishlab chiqarish jarayonining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Elektr energiyasi, gaz va yoqilg'i resurslarining uzluksiz yetkazib berilishi sanoat korxonalarining samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

Shu sababli energetika va neft-gaz sanoatining barqaror rivojlanishi mamlakatning energetik xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Energetik mustaqillik esa iqtisodiy mustaqillikning muhim shartlaridan biridir.

Sanoat tarmoqlarining samarali rivojlanishini ta'minlashda strategik rejalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Strategik rejalashtirish jarayoni sanoat sektorining mavjud salohiyatini chuqur tahlil qilish, ichki va tashqi iqtisodiy omillarni baholash hamda bozor konyunkturasidagi o'zgarishlarni oldindan prognoz qilish imkonini beradi.

Strategik rejalashtirish jarayonida sanoat tarmoqlarining ustuvor yo'nalishlari aniqlanadi hamda resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari ishlab chiqiladi. Bunday yondashuv ishlab chiqarish jarayonlarining barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Uzoq muddatli strategiyalar sanoat korxonalariga faqat qisqa muddatli iqtisodiy foydani ko'zlab ish yuritishdan ko'ra, uzoq istiqboldagi rivojlanish maqsadlariga e'tibor qaratish imkonini beradi. Bu esa korxonalarining raqobatbardoshligini saqlab qolish va rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Strategik rejalashtirish jarayonida bozor talabi, texnologik o'zgarishlar, xalqaro iqtisodiy tendensiyalar va raqobat muhiti kabi omillar chuqur tahlil qilinadi. Ushbu tahlillar asosida sanoat rivojlanishining optimal strategiyalari ishlab chiqiladi.

Hozirgi kunda sanoat tarmoqlarining samaradorligini oshirishda innovatsion rivojlanish muhim rol o'ynaydi. Innovatsiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi.

Ilg'or texnologiyalarni joriy etish sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ishlab chiqarish tizimlarida avtomatlashtirilgan uskunalar, robotlashtirilgan liniyalar va raqamli boshqaruv tizimlari keng qo'llanilmoqda.

Raqamli texnologiyalar sanoat ishlab chiqarishining yangi bosqichini boshlab berdi. Avtomatlashtirish jarayonlari ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytiradi va ishlab chiqarish jarayonlarining aniqligini ta'minlaydi.

Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ham sanoat rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Sun'iy intellekt yordamida ishlab chiqarish jarayonlari tahlil qilinadi, uskunalarining ishlash samaradorligi baholanadi va texnik nosozliklarning oldini olish imkoniyati yaratiladi.

Sanoat tarmoqlarini raqamlashtirish nafaqat texnologik jarayonlarni takomillashtirish, balki boshqaruv tizimlarini ham tubdan o'zgartirishni talab qiladi. Zamonaviy ishlab chiqarish muhitida ma'lumotlar muhim strategik resursga aylanmoqda.

Raqamli ishlab chiqarish tizimlari real vaqt rejimida monitoring va tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni tezda aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ishlab chiqarish jarayonlarini aniq rejalashtirish orqali xom ashyo, energiya va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish mumkin.

Raqamlashtirish jarayonlari strategik qarorlar qabul qilishda ham muhim rol o'ynaydi. Analitik ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv tizimlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda korxonalar faoliyatining barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Sanoat rivojlanishi eksport salohiyatini oshiradi, yangi ish o'rinlarini yaratadi va yalpi ichki mahsulot hajmining oshishiga xizmat qiladi. Shuningdek, strategik rejalashtirish, innovatsion rivojlanish va raqamlashtirish jarayonlari sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli sanoat rivojlanish mexanizmlarini kompleks va tizimli ravishda amalga oshirish milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, bazaviy tarmoqlarni rivojlantirishda investitsiya muhitini yaxshilash masalasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Sanoatni modernizatsiya qilish, yangi ishlab

chiqarish quvvatlarini yaratish va texnologik yangilanishlarni amalga oshirish katta moliyaviy resurslarni talab qiladi. Shu bois xususiy sektor va xorijiy investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish strategik vazifalardan biri hisoblanadi. Soliq va moliyaviy imtiyozlar, kafolatlar, shaffof va barqaror huquqiy muhit investitsiya oqimini jalb qilishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Investitsiya muhitining jozibadorligi investorlar ishonchini mustahkamlash bilan chambarchas bog‘liq. Barqaror iqtisodiy siyosat, huquqiy himoya mexanizmlarining samarali ishlashi va davlat tomonidan ko‘rsatiladigan institutsional qo‘llab-quvvatlash sanoat tarmoqlariga uzoq muddatli sarmoyalar kiritilishiga zamin yaratadi. Natijada ishlab chiqarish hajmlari oshadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va iqtisodiyotning tarkibiy rivojlanishi jadallashadi.

Sanoat rivojlanishining yana bir muhim tarkibiy qismi bu kadrlar tayyorlash tizimidir. Texnologiyalar qanchalik rivojlangan bo‘lmasin, ularni boshqaradigan va samarali qo‘llay oladigan malakali inson resurslari bo‘lmasa, kutilgan natijalarga erishish mushkul. Shu sababli ta‘lim tizimini sanoat ehtiyojlariga moslashtirish, o‘quv dasturlarini ishlab chiqarish talablari asosida takomillashtirish muhim vazifa hisoblanadi [4].

Xulosa qilib aytganda, sanoatning bazaviy tarmoqlari mamlakat iqtisodiyotining poydevorini tashkil etadi. Ularni rivojlantirish mexanizmlari davlat siyosati, innovatsiyalar, investitsiyalar, malakali kadrlar va ekologik barqarorlikka bog‘liq. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, raqobatbardosh mahsulotlar yaratish va strategik rivojlantirish rejasini ishlab chiqish orqali bazaviy tarmoqlar samaradorligini oshirish mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotning barcha sohalari uchun turtki beruvchi integratsiyalashgan mexanizmlarni yaratish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdullayev M., Hasanov S. Sanoat siyosati va investitsiyalar mexanizmlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022. 384 b.
2. Ahmadov B., Qodirov O. Innovatsion rivojlanish: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. 312 b.
3. Azimov R., Turg‘unov J. Texnologik modernizatsiya va raqamli transformatsiya. Toshkent: SanaPrint, 2023. 264 b.
4. Karimov F., Rajabova D. Kadrlar tayyorlash va malakani oshirish: zamon talablarida. Toshkent: Yoshlar nashriyoti, 2021. 289 b.